

Blahopřání Janu Gloserovi

V dubnu tohoto roku slaví významné životní jubileum prof. RNDr. Jan Gloser, CSc. Narodil se 1. dubna 1942 v Příbrami na Moravě. Vystudoval biologii (specializaci

fyzologie rostlin) na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde působil od r. 1991 dodnes, nyní na Ústavu experimentální biologie. Ve svém výzkumu se

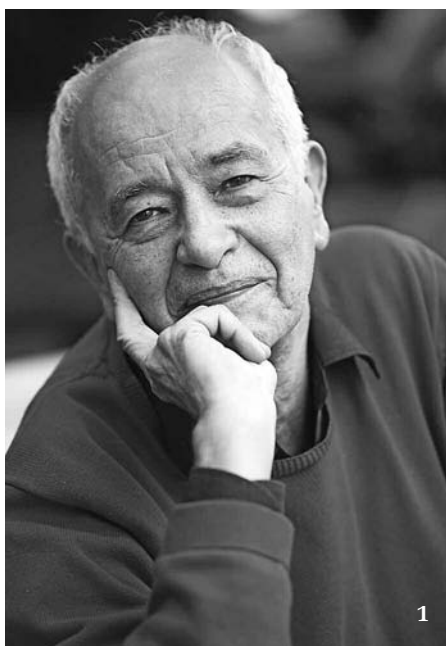
věnoval mimo jiné působení silně kyselých půd na vegetaci, zapojil se do studia terestrických ekosystémů v Antarktídě, stresové fyziologie lišejníků a mečů (blíže viz Živa 2012, 3: XLVI–XLVIII). Od r. 2001 je členem redakční rady Živy a již od 70. let 20. stol. přispívá také jako autor – uvedme např. seriály Fyziologické adaptace sukulentních rostlin I–V (1999, 2–6) a Antarktické vegetační oázy 1–5 (2008, 1–5), které získaly Zvláštní ocenění časopisu Živa. Za redakční radu i redakci mu přejeme hlavně pevné zdraví a stálou radost z bádání.

Jana Albrechtová

Jan Krekule – Laudatio 85

Jiskra v oku, přátelský úsměv, zvučný hlas, žertovný tón, mladistvá tvář i postava. Těžko uvěřit, že doc. Ing. Jan Krekule, DrSc., už překonal 85 let. Těžké by bylo i uvěřit, že mu bylo již 75 let. Vlastně, co ho znám od mých studentských let, vypadá „stejně“. A to už v oboru nějakou dobu působím – potkala jsem ho jako adeptka studia fyziologie rostlin při vypracovávání mé diplomové práce na tehdejší katedře fyziologie rostlin (dnes experimentální biologie rostlin) na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy (PřF UK), oponoval mou práci dizertační i habilitační. O dar stárnout pomalu je však třeba pečovat, nespolehat pouze na geny, a Jan to dobře zná – stále v pohybu – a nejen fyzickém, ale také intelektuálním. Sport je neodmyslitelnou součástí Janova života – dlouhá léta hrával tenis, volejbal, chodí do sauny. Je neustálý hybatel – nejenže má množství dobrých a zajímavých nápadů, ale ty se mu daří i realizovat. Stále posunuje kupředu na mnoha frontách, něco zvidá, a to nejenom z oboru biologie rostlin, vždy dobře naladěm, inspirující, s květnatou mluvou s nádechem lehké ironie a humoru. Neustále přichází s novým, co všechno bychom mohli nebo měli udělat, ať již pro rozvoj, či popularizaci našeho oboru experimentální biologie rostlin a vědy vůbec. Je jedním z mála představitelů vědy, o nichž v současnosti můžeme říci, že není jen doyenem oboru, ale polyglot a polyhistor v pravém slova smyslu.

Narodil se 20. prosince 1931 v Praze. Otec byl projektantem elektráren ve Škodovce. Jan už v mládí získal hluboký vztah k přírodě a venkovu v rámci jihočeské větve rodiny. Ta pocházela z Písecka a jeho první botanické zážitky patří rezervaci rybníka Režabinec. Setkával se s prostředím, v němž vystupovali sedláci, nimrodi, rybáři, mlynář i kořenářka. Široký zájmový horizont nakonec přivedl Jana na Agronomickou fakultu Vysoké školy zemědělské v Praze (v letech 1950–54). Během studií bylo pro jeho další zaměření významné seznámení se skupinou studentů, kterou shromáždil rostlinný fyziolog František Hořavka na Oddělení fyziologie a genetiky rostlin tehdejšího Biologického ústavu Československé akademie věd. František

1 Jan Krekule.
Foto S. Kyselová, Akademie věd ČR

Hořavka, na něhož Jan vzpomíná jako na kamaráda i prvního učitele badatelské profese, bohužel zemřel na následky pobytu v koncentračním táboře. Jan obhájil diplomovou práci o jarovizaci obilovin a odešel do Šlechtitelské stanice v Kašticích u Podbořan. Roční intermezzo mu poskytlo pohled na sofistikovanou aplikační sféru i celoživotní osobní vazby se světem šlechtitelů a pěstitelů pšenice. Následovala aspirantura na Biologickém ústavu ČSAV, kde se jeho školitelem stal prof. Bohumil Němec, jistě náš nejvýznamnější rostlinný biolog první poloviny 20. stol. (viz Živa 2006, 6: LXXXI; 2007, 1 a 3–5 nebo 2014, 4: 148–150). Slyšela jsem o Janových setkáních s touto osobností, která aktivně báda až do konce svého více než devadesátiletého života. Setkávali se v oparu doutníkového kouře, s nadhledem moudrosti, ale i osobní zaujatostí pro práci aspiranta. Dizertační práci (tehdy CSc.), jejímž tématem byly ekologické a fyziologické aspekty jarovizace pšenice, obhájil v r. 1961. V jejím průběhu se musel experimentál-

ně vyrovnat s redukcionalistickým schématem stadijního vývoje, pro tuto oblast ontogeneze (individuálního vývoje) téměř dobové paradigma. Od vzniku samostatného Ústavu experimentální biologie rostlin ČSAV v r. 1963 se stal jeho vědeckým pracovníkem a působil tam dodnes. Doktorskou dizertační práci (DrSc.) na téma Multikomponentní regulace kvetení u bylin obhájil v r. 1989.

Jan Krekule se významně zapojil do výchovy nových generací fyziologů rostlin. Dlouhodobě pedagogicky působil na již zmíněné katedře fyziologie rostlin PřF UK, kde byl externím členem. Zde měl specializovanou semestrální přednášku Růst a vývoj rostlin (1965–97), též se podílel na vedení diplomových a dizertačních prací. V r. 1994 se na PřF UK habilitoval jako docent v oboru anatomie a fyziologie rostlin. Roku 2008 získal Stříbrnou medaili Univerzity Karlovy za celoživotní vědeckou činnost a popularizaci experimentální biologie rostlin.

Zásadní téma, na němž se Jan vědecky podílel, byl přechod bylin z vegetativní do reprodukční fáze, z hlediska experimentálních přístupů se soustředil na indukci kvetení. Teoretickým rámcem pak bylo dokazování existence univerzálního hormonu kvetení – florigenu. Tuto hypotézu navrhl v polovině 30. let na základě nepřímých důkazů sovětský rostlinný fyziolog Michail Christoforovič Čajlachjan na akademickém ústavu v Moskvě (nakonec před 10 lety byla i potvrzena). Na druhé straně se Oddělení biologie vývoje, vedené zpočátku Lolou Teltscherovou (Živa 2010, 2: XXV–XXVI) a posléze i Janem a následně Ivanou Macháčkovou (Živa 2016, 6: CXLIII), podílelo na interpretaci kvetení jako završení sekvence kroků, metabolických i strukturálních, které toto navozují. Práce byla charakterizována širokým spektrem přístupů, včetně podílu endogenní rytmicity a elektrických signálů. O jednotlivých výsledcích již Jan Krekule s Ivanou Macháčkovou v Živě referovali v sérii příspěvků (2000, 4: 159–162; 2008, 1 a 2).

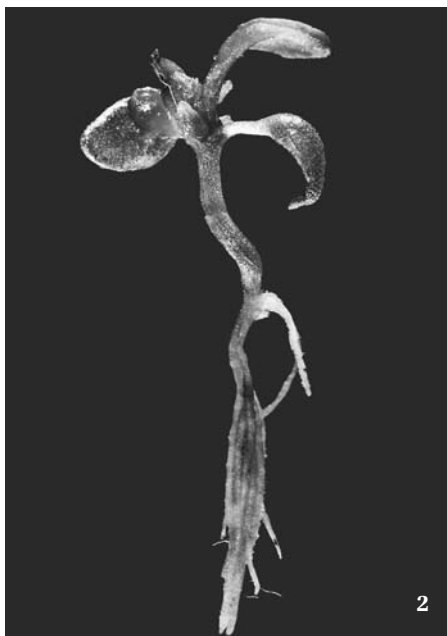
Hlavní roli ve výzkumu kvetení sehrála nenápadná krátkodenní rostlina merlík červený (*Chenopodium rubrum*) a později byl přidán i dlouhodobní merlík zední (*C. murale*). V prvním případě jde o rostlinu reagující fotoperiodicky již ve fázi děložních listů. Bez nadsázky lze říci, že Janův vědecký život byl život s merlíky. K jeho biologické výchově přispěl i skoro dvouroční pobyt ve Výzkumném ústavu kakaa v Ghaně (1966–68), soustředěný na hormonální kontrolu nasazení kakaových

bobů, a půlroční oceánologická expedice (z Krymu na Jávu) Ukrajinské akademie věd, zasvěcená hledání fytohormonů v mořských řasách (v letech 1991–92).

Z hlediska organizace vědy a budování infrastruktury je třeba připomenout Janovu úlohu jako koordinátora Výzkumného úkolu technického rozvoje s názvem Genové manipulace – buněčné a genové inženýrství kulturních rostlin (1988–92). Tento projekt významným způsobem podpořil infrastrukturní a materiální vybavení institucí základního i aplikovaného výzkumu (investice hrazeny z rozpočtu projektu). Byl to jeden z prvních pokusů o zavedení molekulárních pohledů do fyziologického studia rostlin. Do tohoto projektu patřily ústavy ČSAV včetně koordinujícího ÚEB, ale rovněž široká síť různých aplikovaných zemědělských a lesnických „explantátových“ pracovišť. A zejména celky tehdejší Sempry a Osevy, včetně rezortních ústavů, jako byl Výzkumný ústav rostlinné výroby v Ruzyni.

V tomto kontextu musíme uvést Janův povětivě odpracovaný podíl na formování i činnosti státních a institucionálních orgánů vědy a výzkumu. Koncem 90. let působil jako člen Odborné komise Rady vlády pro Vědu a výzkum: věd o živé přírodě, byl členem komise Grantové agentury ČR, do r. 2005 Vědecké rady AV ČR, Vědecké rady Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, mnoho let zastával funkci místopředsedy Ediční rady AV ČR, do r. 2013 byl také členem Rady instituce Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhoncích. Je jedním z iniciátorů ustanovení čestné Náprstkovy medaile Akademie věd ČR za popularizaci vědy.

Součástí vědeckého přístupu Jana Krekuleho byla silně vyvinutá kritičnost, jak psal v příspěvku k jeho 80. narozeninám dlouholetý spolupracovník a přítel Bohdan Slavík (Bulletin ČSEBR, podzim 2011, str. 5–7), která nebyla vždy pozitivně přijata: „Tato kritičnost byla dána přirozeně Janovým vědeckým založením a relativně brzy ho přivedla k soustavnému a široce pojímanému pohledu, což nebylo tehdy

2 Janův celoživotní průvodce – merlík červený (*Chenopodium rubrum*). Rostlina kvete po fotoperiodickém ošetření již ve fázi děložních listů. Foto z archivu J. Krekuleho

3 Pohled na Pozdýni u Rožmitálu přes rybník Nový. Chalupářské sídlo blízce srdci jubilanta. Foto J. Krekuleho

nijak samozřejmě a snadné v tehdejší politicko-vědecké atmosféře přejímání vele-dogmatických názorů sovětského lisenkismu. Zároveň je žádoucí zdůraznit, že Jan přes své silné a trvající sociální citění ani v tehdejší politické atmosféře neketoval s komunistickými idejemi. Ani to nebylo tehdy samozřejmé.“

Chtěla bych zdůraznit dva rysy Janovy činnosti, které v 60. letech 20. stol., v době omezených nebo skoro neexistujících možností osobních styků s vědeckými středisky na západě a při nedostatku investičních prostředků, nebyly běžné. Na jedné straně se podílel na organizaci mezinárodních setkání, která přivedla i osobnosti západní vědy do našeho prostředí. Sem patří

symposium z r. 1964 Differentiation of apical meristems and some problems of ecological regulation of development of plant. V podstatě šlo o první setkání vývojových biologů ze západu a z východu na reprezentativní úrovni (viz také Živa 2008, 4: XLIX–L). V 80. letech následovaly další konference, tzv. liblické, se stejnou koncepcí. Zmiňme i velmi přátelská česko-polská setkání organizovaná společně s kolegou Milanem Kutáčkem v 60. a 70. letech. Tou druhou stránkou je Janův podíl na „domácí“ výrobě klimatizačních zařízení, která pak fungovala desetiletí.

Mezi oblíbená místa, kam Jana vázalo i osobní přátelství, patřily ústavy fyziologie rostlin v polské Toruni a Krakově, pracoviště v Liéze v Belgii, Laboratoř prof. Čajlachjana v Moskvě a izraelský Rehovot a Sede Boquer. Do této kategorie je třeba započítat samozřejmě styky se slovenskými pracovišti a pracovníky. Všechna větší a obvykle i pravidelná společná setkání od 60. let až po dnešek byla realizována i za Janovy účasti a bez ohledu, zda byl stát společný nebo rozdělený. Získal Medaili za zásluhy Přírodovědecké fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě.

Oborové přeshraniční pospolitosti věnoval hodně svého celoživotního úsilí a vždy zdůrazňoval její důležitost. Stál u zrodu České společnosti experimentální biologie rostlin (ČSEBR) na počátku 90. let, kdy se osamostatnila od České botanické společnosti. Po mnoho let zastával funkci místopředsedy, udával její směr a spolu s prof. Lubomírem Nátresem (viz také Živa 2009, 2: XX–XXII a 2013, 6: CXLIV–CXLV) utvářel oborovou platformu v rámci iniciace a podpory řady česko-slovenských setkání, jako jsou Dny experimentální biologie rostlin (dříve Dny fyziologie rostlin), Dny mladých, dnes International Conference of Students in Experimental Plant Biology. Též se spolu s L. Nátresem věnoval redaktorství Bulletinu ČSEBR a Fyziologické sekce Slovenské botanické společnosti. Jako vedoucí redaktor působí dodnes, vykonává rovněž funkci místopředsedy ČSEBR.

Jan Krekule je autorem a spoluautorem 123 původních prací v impaktivních časopisech, koeditorem čtyř mezinárodních tematických sborníků a spoluautorem tří vědeckých monografií. Je v podstatě jeho zásluhou, že v r. 1998 vyšla v nakladatelství Academia dlouho používaná učebnice Fyziologie rostlin (editory byli Stanislav Procházka, I. Macháčková, J. Krekule a Jiří Šebánek).

Samostatnou kapitolu v Janových mnohostranných aktivitách tvoří popularizace vědy. Ovlivnil nejednu generaci svými vystoupeními v populárně-vědeckém pořadu Českého rozhlasu Meteor, která byla vždy nejen poučná, ale i poutavá. Velkou životní láskou je Živa, kam napsal mnoho příspěvků a jejíž finančně ohroženou existenci v době transformace Akademie věd počátkem 90. let minulého stol. úspěšně obhajoval jako člen Ediční rady AV ČR. Četné byly rovněž jeho příspěvky do Bulletinu AV ČR. Opakovaně vedl oborovou komisi literární soutěže Magnesia Litera a působil ve funkci místopředsedy Rady pro popularizaci vědy AV ČR. V r. 2008 obdržel za svou celoživotní práci v této oblasti prestižní ocenění Akademie věd, již

zmiňovanou medaili Vojtěcha Náprstka za zásluhy v popularizaci vědy a v r. 2016 mu redakční rada *Živy* udělila Cenu Antonína Friče za dlouhou podporu a přínos našemu časopisu.

Jan Krekule polyhistor – studnice znalostí nejen biologie rostlin, ale i řady dalších oborů, umění, historických souvislostí vzniku rostlinné fyziologie. Jak napsal Jiří Šantrůček o Janovi před pěti lety v *Bulletinu ČSEBR* (podzim 2011, str. 26–27): „Okolnosti objevů nejen v biologii jsou často poučné, někdy i zábavné. Okolnosti lokálních objevů stmelují zvidavé lidi v regionu a spojují generace v čase, pomáhají nalézt společné kořeny. Specifická, unikátnost, odstranění anonymity, deglobalizace, pocit patřičnosti, náležitosti. Díky za toulky

českou a slovenskou vědeckou minulostí! Těším se, že přijdou další díly!“ Ráda bych jménem celé komunity biologů rostlin poděkovala Janovi Krekulemu, že nám zpřístupňuje historii Purkyňových, Sachsových nebo Němcových objevů a okolnosti jejich života i vztahů.

Je rovněž milovníkem, obdivovatelem a znalcem umění – především barokního. Před mnoha lety napsala jeho kolegyně a kamarádka Ivana Macháčková: „Lze stěží najít obor a téma, o němž by nic nevěděl. Ale pozor! Není to žádná faktografie, je to vždy originální komentář, nadhled, souvislosti a názor s tím spojený... Je radost s ním hovořit a přít se s ním. Docela závidím i jeho sousedům v hospodě na Rožmýtalsku, kde mají Krekulovi chalupu.“

Jan je též nezapomenutelným společníkem, bavičem – citujme ještě jednou Jiřího Šantrůčka z výše zmiňovaného textu k Janovým 80. narozeninám: „Obdivuji pohotovost, schopnost improvizovat, intelektuální hloubku myšlenek (občas takovou, že nedohlédnu) i víceméně skrytou srandu a ironii typickou pro moudrého cechovního klauna. Moc děkuji za tu roli a těším se na další představení.“ I já, dodávám a sděluji, že se to „klaunské představení“ podařilo také při oslavě jeho 85. jubilea.

Jeden z mých díků oboru anatomie a fyziologie rostlin, který jsem si vyvolila, je za možnost poznat se s několika zcela výjimečnými osobnostmi. Setkání s Janem Krekulem k nim patří. Jene, děkuji za nás.

Jana Albrechtová

Celostátní seminář k 85. narozeninám Jana Krekuleho

Ve čtvrtek 9. února 2017 na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze proběhl celostátní seminář věnovaný Janovi Krekulemu u příležitosti jeho 85. narozenin. Jak přibližuje medailon na str. XXXI, doc. Ing. Jan Krekule, DrSc., spoluvytvářel obor experimentální biologie rostlin po dlouhé desítky let. Po celou dobu existence Ústavu experimentální botaniky (ÚEB) Akademie věd v něm působil, přednášel desetiletí na katedře experimentální biologie rostlin (KEBR), tehdy fyziologie rostlin PřF UK, a stál u zrodu České společnosti experimentální biologie rostlin (ČSEBR), kterou pomáhal udržovat při životě zejména v jejím počátečním období. Uváděné instituce se ujaly i organizace semináře. V příjemné atmosféře uvolněného odpoledne se sešlo více než 120 účastníků, převážně biologů rostlin, ale i dalších přátel a příznivců oslavence. Ačkoli Jan slaví narozeniny v prosinci, vánoční doba nebyla pro celostátní setkání příznivá, naproti tomu únoro-

vý termín v období mezi semestry umožnil účast kolegů z univerzitního prostředí.

Seminář zahájili děkan PřF UK prof. Jiří Zima a proděkan PřF UK, náš oborový kolega Aleš Soukup. Skutečnost, že šlo o mimořádnou událost pro výjimečnou osobnost oboru, dosvědčuje přítomnost řady vedoucích pracovníků významných vědeckých institucí z celé České republiky. Zúčastnili se např. rektor Mendelovy univerzity v Brně prof. Ladislav Havel, ředitel ústavů Akademie věd ČR Martin Vágnér (ÚEB), prof. Michal Marek (Ústav výzkumu globální změny), doc. Miroslav Vósátka (Botanický ústav), předseda Rady vědeckých společností při AV ČR doc. Lubomír Hrouda, vedoucí kateder experimentální biologie rostlin Lukáš Fischer z Univerzity Karlovy, prof. Jiří Šantrůček z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, doc. Vít Gloser z Masarykovy univerzity, prof. Alexander Lux z Univerzity Komenského v Bratislavě, prof. Marián Brestič ze Slovenské

1 Dva bratři – Jan a Ivan Krekulovi, před skoro 80 lety

2 Slavnostní setkání osobností působících v oboru experimentální biologie rostlin a studentů se konalo na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy ve Viničné ulici v Praze. Snímky M. Bartáka

zemědělské univerzity v Nitře aj. Oslavence přijely pozdravit i kolegyně Jolanta Biesaga-Kóscielniak a prof. Maria Filek z polského Krakova. A když Jan odpovídal na jejich gratulaci, přešel do plynné polštiny.

Pozvánka na seminář byla výzvou s nadšátkou, kterou jen ti, kteří Jeníka neznají, mohli pokládat za vážně míněnou, a to, zda by měl kandidovat v nadcházejících prezidentských volbách: „Víme, že Jan Krekule vyjádřil ochotu kandidovat v prezidentských volbách České republiky r. 2018. Tento seminář byl tedy příležitostí posoudit ve vyjádřeních přítomných způsoblost J. K. pro tuto náročnou službu. Na druhé straně poskytl i prezidentskému kandidátovi prostor pro demonstraci státnických vlastností. Podstatné je, že jde o příležitost, kde se při troše dobré vůle můžeme odpoutat od problematických momentů současnosti a užít si přátelskou atmosféru napříč generacemi rostlinných biologů, ale i příslušníků dalších oborů a hostů, spojenou se vzpomínáním i amatérským prognózováním budoucnosti.“ A to se na semináři skutečně povedlo.

